

SREDNJEROČNA USMERITEV ZDRAVSTVENE VZGOJE V ZDRAVSTVENIH ORGANIZACIJAH ZA OBDOBJE 1986-1990*

Janez Strajnar, Štefka Est

UDK/UDC 614.39:61:374

MEDIUM-TERM PLAN OF HEALTH EDUCATION TO BE REALIZED BY HEALTH INSTITUTIONS DURING THE PERIOD 1986-1990

DESKRIPTORJI: zdravstvena vzgoja; zdravstvene službe; Slovenija

DESCRIPTORS: health education; health services; Slovenia

IZVLEČEK – Širjenje in uveljavljanje zdravstvene vzgoje v zdravstvenih organizacijah je ena od prednostnih nalog zdravstvenega varstva v SR Sloveniji za obdobje 1986-1990. Zdravstvena vzgoja ima namreč osrednjo vlogo pri večanju samozaščitne dejavnosti, skrbi in odgovornosti za lastno zdravje, pri uresničevanju ukrepov za izboljšanje zdravstvenega stanja prebivalstva ter za učinkovitejše uresničevanje programov zdravstvenega varstva. Orisani so cilji, normativne podlage in najpomembnejše vsebine zdravstvene vzgoje, ki zadevajo predvsem dejavnosti splošne medicine, preventivno zobozdravstvo, medicino dela, patronažno varstvo, zdravljenje in zdravstveno nego na domu.

ABSTRACT – Establishing and expanding health education in health care institutions is one of the major tasks of the health care service in Slovenia for the period 1986-1990. Health education plays an important role in the sphere of self-protection, in individual's care for his own health, in the improvement of general health of the population and in the implementation of health education programmes. The basic elements, the goals and the contents of these health education programmes are presented; they are related mostly to the areas of general medicine, preventive dental care, occupational medicine, district nursing, medical service and home care.

Zdravstvena vzgoja je sestavni del programa zdravstvenega varstva in obvezna dejavnost vseh zdravstvenih delavcev v zdravstvenih organizacijah. V sodobnih preventivnih programih zdravstvenega varstva, ki so bolj usmerjeni k varovanju in krepitvi zdravja varovancev, dobiva sistematična in organizirana zdravstvena vzgoja čedalje pomembnejšo vlogo, saj lahko bistveno prispeva k večji skrbi in odgovornosti vsakega posameznika in celotne družbe za zdravje ter s tem k zmanjšanju stroškov za zdravljenje bolnikov oziroma poškodovancev.

Celotno zdravstvenovzgojno dejavnost lahko razdelimo na štiri področja:

- zdravstvena vzgoja v okviru vzgojno-izobraževalnega procesa kot sestavina splošne vzgoje,
- zdravstvena vzgoja v zdravstvenih organizacijah kot sistematična dejavnost vseh zdravstvenih delavcev,

- zdravstvena vzgoja v okviru raznih društev, družbenih organizacij in drugih interesnih skupnosti,
 - zdravstvena vzgoja v okviru množičnih medijev (tisk, radio, televizija itd.).
- Tokrat se omejujemo le na srednjeročno usmeritev zdravstvenovzgojne dejavnosti, ki že poteka (v prihodnje pa naj bi se še razširila in poglobila) v zdravstvenih organizacijah – v zdravstvenih domovih, bolnišnicah, zavodih za socialno medicino in higieno, naravnih zdraviliščih in lekarnah.

Cilji

Cilji zdravstvenovzgojne dejavnosti so povezani z uresničevanjem in razvojem našega zdravstvenega varstva do leta 2000. Najpomembnejši so naslednji cilji:

1. Izboljšati zdravstveno stanje vsega prebivalstva – SFR Jugoslavija je kot članica Svetovne zdravstvene organizacije (SZO) pristopila k uresničevanju projekta Zdravje za vse do leta 2000, ki temelji na razvoju osnovnega zdravstvenega varstva.

2. Uresničevati samozaščitne ukrepe in dejavnosti za varovanje in krepitev zdravja – »do konca stoletja bo vsaj 40 odstotkov vsega prebivalstva oziroma 80 odstotkov prebivalstva, mlajšega od 40 let, pridobilo v programih izobraževanja in zdravstvene vzgoje znanje, sposobnost in motivacijo za uresničevanje samozaščitnih ukrepov in ohranitev lastnega zdravja; to se bo še posebej nanašalo za življenjske navade, s katerimi se bodo občani znali in hoteli izogniti nezaželenim posledicam nepravilne prehrane, kajenja, prekomernega pitja alkoholnih pijač, premajhne fizične aktivnosti in stresnim stanjem« (1).

3. Krepiti in nadalje razviti osnovno zdravstveno dejavnost in zmanjševati bolnišnično zdravljenje.

4. Doseči učinkovitejše uresničevanje programov zdravstvenega varstva v skladu s prednostnimi nalogami in razvojem posameznih dejavnosti.

Normativne podlage

Za razvoj in uveljavljanje zdravstvene vzgoje ter za njeno letno, srednje- in dolgoročno načrtovanje v zdravstvenih organizacijah so pomembni trije dokumenti:

- Dolgoročni plan zdravstvenega varstva SR Slovenije za obdobje 1986–2000,
- Samoupravni sporazum o usklajevanju planov zdravstvenih skupnosti v SR Sloveniji za obdobje 1986–1990,
- Srednjeročni plan Zdravstvene skupnosti Slovenije za obdobje 1986–1990.

Dolgoročni plan zdravstvenega varstva SR Slovenije za obdobje 1986–2000

(1) opredeljuje strategijo razvoja dejavnosti do leta 2000, globalne cilje in naloge, ki jih bodo morali uresničiti posamezni nosilci, vključuje strategijo razvoja zdravstvenega varstva evropskega urada SZO (projekt Zdravje za vse do leta 2000), upošteva pa tudi nakazane možnosti gospodarskega in socialnega razvoja SR Slovenije, posebnosti in stopnjo razvoja našega zdravstvenega varstva ter zdravstvene potrebe prebivalstva pri nas.

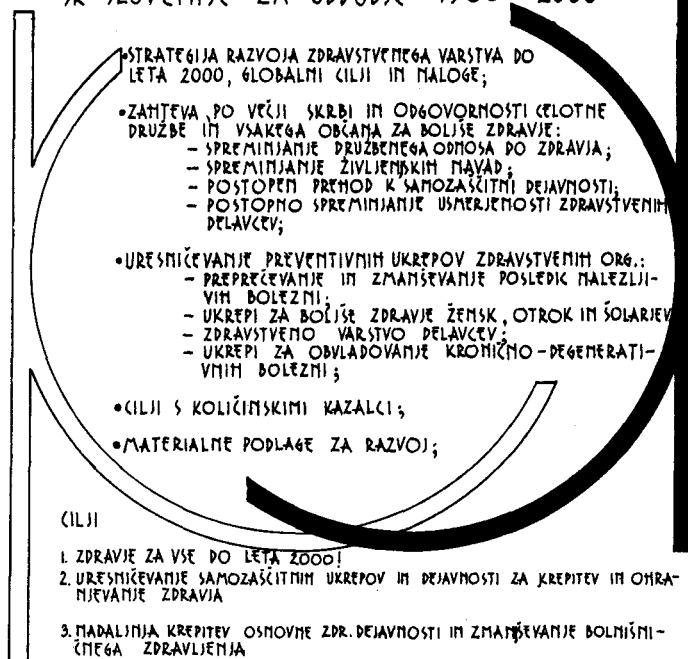
* Aktualne usmeritve na področju zdravstvene vzgoje – strokovni del skupščine Zveze društev medicinskih sester Slovenije, Ljubljana, 2. aprila 1986

V navedenem dokumentu so glede razvoja zdravstvenega varstva do leta 2000 poudarjena predvsem tri področja:

1. *Zahteva po večji skrbi in odgovornosti celotne družbe in vsakega posameznika za boljše lastno zdravje* – ta zahteva temelji na znanstvenih spoznanjih, da je zdravstveno stanje odvisno predvsem od življenjskih in delovnih razmer ter manj od zdravstvenih organizacij oziroma od zdravstvenih delavcev. Za varovanje in krepitev zdravja prebivalstva bo nujno:

– premišljeno ravnanje na vseh področjih gospodarskega in družbenega delovanja, da bi odpravili škodljive vplive okolja;

DOLGOROČNI PLAN ZDRAVSTVENEGA VARSTVA SR SLOVENIJE ZA OBDOBJE 1986 - 2000

– spreminjanje življenjskih navad – predvsem glede navad v prehranjevanju, izrabe prostega časa, odnosa do rekreacije, osebne higijene, kajenja, alkohola itd.;

– razvijanje t. i. samozaščitnih programov in dejavnosti, ki bi zmanjšali sedanjo odvisnost prebivalcev od storitev zdravstvenih organizacij in prispevali k obvladovanju kronično-degenerativnih bolezni in dejavnikov, ki pomembno vplivajo na njihov nastanek;

– organiziranje in motiviranje različnih interesnih skupin, v katerih se bodo občani povezovali in medsebojno spodbujali za zdrav način življenja.

2. *Uresničevanje preventivnih ukrepov v zdravstvenih organizacijah.* Ti ukrepi za ohranitev zdravja prebivalstva se nanašajo predvsem:

– na obvladovanje nekaterih nalezljivih in tudi kroničnih bolezni z večjim in sistematičnim zajetjem prebivalstva, z dopolnilnimi programi imunizacij, revakcinacij, kemoprofilakse in seroprofilakse, z razširitvijo zdravstvene vzgoje in izobra-

ževanja, s programi zgodnjega odkrivanja bolezni, z uvajanjem dispanzerske obravnave najbolj ogroženih skupin prebivalstva itd;

- na obvladovanje rizičnih dejavnikov za nastanek bolezni srca in ožilja, na zgodnje odkrivanje rakastih bolezni, dispanzersko obravnavo in samozaščitno dejavnost občanov z boleznimi gibal in prebavil, na preprečevanje zobnih in ustnih bolezni, nesreč pri delu in predvsem zunaj dela;

- na nadaljevanje procesov delitve dela in specializacij, predvsem v smislu nadaljnje krepitve osnovnega zdravstvenega varstva;

- na postopno preusmerjanje zdravstvenih delavcev iz sedanje izrazito kurativne naravnosti v preventivno.

3. *Materialne podlage za razvoj zdravstvenega varstva* – sredstva za zadovoljevanje občanov s storitvami družbenih dejavnosti naj bi naraščala po povprečni letni stopnji 3,5. Takšna stopnja rasti družbenega proizvoda je tudi globalni okvir za razvoj zdravstvenega varstva. Dokument vsebuje tudi nekaj ciljev, ki naj bi jih v SR Sloveniji dosegli do leta 2000. Cilji so izraženi s količinskimi kazalci, kar bo omogočilo spremljanje uresničevanja dolgoročnega razvoja zdravstvenega varstva.

Samoupravni sporazum o usklajevanju planov zdravstvenih skupnosti v SR Sloveniji za obdobje 1986–1990 (2) opredeljuje razvojne usmeritve na področju zdravstvenega varstva in določa prednostne naloge, ki so skupnega pomena za vse ljudi. Nanaša se torej na uresničevanje zakonsko zagotovljenega obsega zdravstvenega varstva in s tem povezanega solidarnostnega združevanja in razporejanja sredstev med občinskimi zdravstvenimi skupnostmi.

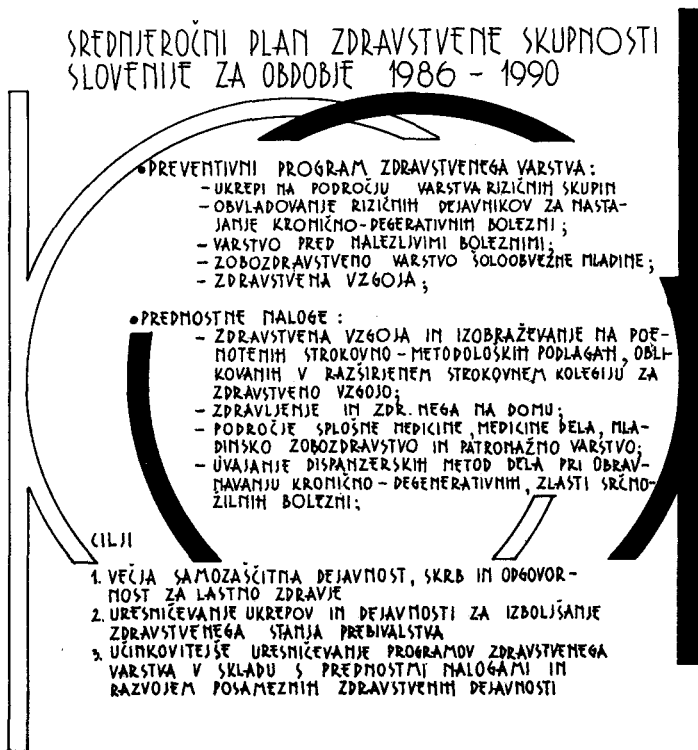
Sporazum vsebuje novo usmeritev, ki zadeva predvsem področje preventive. Občinske zdravstvene skupnosti naj bi posebej ovrednotile preventivni program oziroma storitve s tega področja. Sredstva naj bi uporabljale namensko, oziroma jih bodo izvajalci v odnosih svobodne menjave dela pridobili le, če bodo ustrezne ukrepe in storitve iz navedenega programa tudi uresničili. To naj bi omogočilo povečanje obsega storitev na področju zdravstvene vzgoje in izobraževanja, zdravljenja in zdravstvene nege bolnika na domu, na področju preventivnih in dispanzerskih metod dela pri obvladovanju kronično-degenerativnih bolezni. Povečala naj bi se tudi učinkovitost splošne medicine, medicine dela, prometa in športa, psihiatrične dejavnosti v osnovnem zdravstvu; porasla naj bi tudi specialistična ambulantna dejavnost ob hkratnem zmanjševanju obsega bolnišničnega zdravljenja.

Srednjeročni plan Zdravstvene skupnosti Slovenije za obdobje 1986–1990 (3) je operativni dokument, ki bolj določno opredeljuje naloge, obveznosti in odgovornosti, ki so zajete v samoupravnem sporazumu o usklajevanju planov. Določa najpomembnejši cilje, usmeritve razvoja zdravstvenega varstva, potrebna sredstva in ukrepe za uresničevanje sprejetih nalog in obveznosti.

Preventivni program zdravstvenega varstva, ki ga bodo uresničevale zdravstvene organizacije v posameznih občinah, je razdeljen na pet področij:

1. *Področje zdravstvenega varstva ogroženih skupin prebivalstva* (otroci, šolarji, ženske) zajema sistematične preglede v različnih starostnih obdobjih, število obiskov patronažne sestre, preglede žensk zaradi kontracepcije, svetovanje o načrtovanju družine, o začasni ali trajni preprečitvi zanositve, število sistematič-

nih pregledov med nosečnostjo, dispanzersko spremljanje zdravstvenega stanja ogroženih skupin, epidemiološko proučevanje pojavljanja in razširjenosti bolezni itd.

2. Področje varstva prebivalstva pred kronično-degenerativnimi boleznimi – to se nanaša predvsem:

- na zgodnje in sistematično odkrivanje oseb z zvišanim krvnim tlakom pri občanih, starih 35 let in več,
- na zgodnje odkrivanje občanov z zvišanim sladkorjem v krvi, starih 40 let in več – ob vseh predvidenih sistematičnih in drugih pregledih pri zdravniku,
- zgodnje in sistematično odkrivanje raka vratu maternice in dojki pri ženskah, starih 28 let in več,
- zgodnje odkrivanje raka kože, ustne votline in debelega črevesa,
- zdravstvena vzgoja in izobraževanje prebivalstva o rizičnih dejavnikih za nastanek kronično-degenerativnih bolezni, o možnostih njihovega obvladovanja s spremenjenim načinom življenja;
- predlaganje ukrepov za zmanjševanje poškodb, zlasti zunaj dela – v cestnem prometu in pri športnorekreativni dejavnosti.

3. Področje varstva prebivalstva pred nalezljivimi boleznimi opredeljuje:

- imunizacijo, revakcinacijo, kemoprofilakso in seroprofilakso;
- preprečevanje, zatiranje, odkrivanje ter epidemiološko poizvedovanje o nalezljivih boleznih oziroma odkrivanje njihovih povzročiteljev;

– opravljanje rednega nadzora nad pitno vodo, hrano, prehrambenimi obrati, v VVO, šolah itd.

4. *Področje zobozdravstvenega varstva šoloobvezne mladine* zajema predvsem:

– zgodnje odkrivanje in epidemiološko spremljanje razširjenosti zobnih in ustnih bolezni;

– individualni in skupinski pouk in demonstracije pravilne in redne ustne higijene ter pravilne prehrane za varovanje zobovja;

– dispanzersko spremljanje in obravnava zdravstvenega stanja zobovja in ustne votline pri navedeni populaciji.

5. *Področje zdravstvene vzgoje* je opredeljeno v nadaljevanju.

Dokument srednjeročnega razvoja zdravstvene dejavnosti in zmogljivosti podrobneje določa prednostne naloge. Zdravstvene skupnosti in zdravstvene organizacije bodo na svojem območju razvijale zdravstveno vzgojo in izobraževanje na poenotenih doktrinarnih podlagah in strokovnih usmeritvah razširjenega strokovnega kolegija za zdravstveno vzgojo, razvijale in širile dejavnost zdravljenja in zdravstvene nege bolnika na domu, razvijale ožje dejavnosti splošne medicine, medicine dela, mladinskega zobozdravstva in patronažnega varstva ter izvedle potrebne organizacijske ukrepe, da bi vse enote splošne medicine in medicine dela uvedle dispanzerske metode dela pri obravnavanju kronično-degenerativnih, še posebej srčno-žilnih bolezni.

Srednjeročni program zdravstvene vzgoje

Srednjeročni program zdravstvene vzgoje je sestavni del preventivnega programa zdravstvenega varstva in zajema naslednja tematska področja:

– uravnavanje rojstev (spolno življenje, načrtovanje družine, kontracepcija, obravnava sterilnosti),

– higiensko-prehrambeni način življenja med nosečnostjo in po porodu,

– priprava na porod,

– materinska in očetovska šola,

– zgodnje in sistematično odkrivanje raka dojke in maternice (samopregledovanje dojke),

– vzgoja staršev o negi in prehrani novorojenčka, dojenčka in malega otroka (do treh let);

– vzgoja predšolskih otrok in njihovih staršev o higienskih navadah in zdravem načinu življenja;

– zdravstvena vzgoja in izobraževanje vse šolske mladine – obravnava osebne higijene, pravilnega načina prehranjevanja, življenjske navade, telesnokulturne dejavnosti, spolna vzgoja, škodljivosti oziroma preprečevanje kajenja, alkoholizma, tabletomanije, narkomanije, ukrepi za preprečevanje bolezni in krepitev zdravja;

– organizirana vzgoja o pravilnem in rednem čiščenju zobovja in o pravilni prehrani, da bi zmanjšali razširjenost in posledice zobnega kariesa;

KAR JE NAJBOLJ PREPROSTO DOUMEMO ZMERAJ ŠELE PRAV NAZADNJE, KO SMO PREIZKUSILI ŽE VSE DRUGO, KAR JE BILO BOLJ ZAMOTANO.

F. Dostojevski

– zdravstvena vzgoja in zdravstveno izobraževanje občanov o kronično-degenerativnih boleznih, še posebej o boleznih srca in ožilja, sladkorni bolezni, o boleznih prebavil in gibal, o najprimernejšem načinu življenja z boleznijo ter o možnostih zmanjšanja rizičnih dejavnikov za slabšanje zdravstvenega stanja oziroma za samokontrolo bolezenskega stanja,

– vzgoja občanov za preprečevanje in zmanjševanje števila poškodb pri delu, v cestnem prometu, v gospodinjstvu ter pri športnorekreativnih dejavnostih.

Za uspešno uresničevanje navedenega programa zdravstvene vzgoje v zdravstvenih organizacijah je treba:

- bolj določno opredeliti vsebine zdravstvene vzgoje na področju zdravstvenega varstva ogroženih skupin prebivalstva, na področju varstva prebivalstva pred kronično-degenerativnimi boleznimi, na področju varstva pred nalezljivimi boleznimi in na področju zobozdravstvenega varstva šoloobvezne mladine po posameznih enotah zdravstvenih organizacij;

- določno opredeliti posamezne, še posebej prednostne program zdravstvene vzgoje v enotnem seznamu zdravstvenih storitev in povečati zdravstvenovzgojno dejavnost na vseh ravneh zdravstvenega varstva v okviru redne dejavnosti zdravstvenih delavcev;

- ustrezno centralizirati pripravo in izdajo strokovnih gradiv za zdravstveno vzgojo, avdiovizualnih sredstev in drugih pripomočkov, saj bi to poenotilo rabo, pospešilo uvajanje prednostnih programov in povečalo motivacijo zdravstvenih delavcev za sistematično zdravstveno vzgojo;

- stalno proučevati uspešnost uvedenih programov zdravstvene vzgoje, oblik in metod dela;

- zagotoviti ustrezno temeljno in dodatno strokovno izobraževanje ter stalno izpopolnjevanje zdravstvenih delavcev za organiziranje in izvajanje zahtevnejših programov zdravstvene vzgoje.

LITERATURA

1. Dolgoročni plan zdravstvenega varstva SR Slovenije za obdobje 1986–2000. Delegatski obveščevalec Zdravstvene skupnosti Slovenije št. 44, 1986: 18–29.

2. Samoupravni sporazum o usklajevanju planov zdravstvenih skupnosti v SR Sloveniji za obdobje 1986–1990. Delegatski obveščevalec Zdravstvene skupnosti Slovenije št. 44, 1986: 8–14.

3. Srednjeročni plan Zdravstvene skupnosti Slovenije za obdobje 1986–1990. Delegatski obveščevalec Zdravstvene skupnosti Slovenije št. 45, 1986: 5–13.